

EUROOPA KOHTU OTSUS

21. märts 1991*

Riigiabi tekstiili-/rõivatööstussektori ettevõtjatele

Kohtuasjas C-303/88,

Itaalia Vabariik, esindajad: diplomaatiliste erimeelsuste osakonna juhataja Luigi Ferrari Bravo ja riiklik esindaja Ivo M. Braguglia, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis, Itaalia suursaatkond, 5 rue Marie-Adélaïde,

hageja,

keda toetas

Hispaania Kuningriik, esindajad: **välisministeeriumi õiguslase ja asutustevahelise koordineerimise peadirektor** Javier Conde de Saro ja riiklik esindaja, **Euroopa Kohtu asjadega tegeleva riikliku õigustalituse ametnik** Rosario Silva de Lapuerta, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis, Hispaania suursaatkond, 4–6 boulevard Emmanuel Servais,

menetluse astuja,

versus

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: õigusnõunik Antonino Abate, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis, c/o õigustalituse ametnik Guido Berardis, Centre Wagner, Kirchberg,

kostja,

milles taotletakse komisjoni 26. juuli 1988. aasta otsuse 89/43/EMÜ Itaalia valitsuse abi kohta ENI-Lanerossile (EÜT 1989, L 16, lk 52) tühistamist,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president O. Due, kodade esimehed G. F. Mancini, T. F. O'Higgins, J. C. Moitinho de Almeida, G. C. Rodríguez Iglesias ja M. Díez de Velasco, kohtunikud Sir Gordon Slynn, C. N. Kakouris, F. A. Schockweiler, F. Grévisse ja M. Zuleeg,

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

kohtujurist: W. Van Gerven,

kohtusekretär: vanemametnik H. A. Rühl,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

kuulanud 12. juuli 1990. aasta kohtuistungil ära poolte kaitsekõned,

kuulanud 11. oktoobri 1990. aasta kohtuistungil ära kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1. Euroopa Kohtu kantseleile 16. oktoobril 1988 esitatud hagiavaldusega taotles Itaalia Vabariik EMÜ asutamislepingu artikli 173 esimese lõigu alusel komisjoni 26. juuli 1988. aasta otsuse 89/43/EMÜ (Itaalia valitsuse abi kohta ENI-Lanerossile) tühistamist. See otsus, millest Itaalia valitsust teavitati 10. augusti 1988. aasta kirjaga, avaldati Euroopa Ühenduste Teatajas 20. jaanuaril 1989 (EÜT L 16, lk 52).

2. Otsuses tõdes komisjon, et kontserni ENI-Lanerossi meesterõivaid tootvatesse tütaretttevõtjatesse aastatel 1983–1987 tehtud kapitalisüstide vormis antud abiga rikutakse EMÜ asutamislepingu artikli 93 lõiget 3 ning see on ühisturuga kokkusobimatu EMÜ asutamislepingu artikli 92 tähenduses. See tuli niisiis sissenõudmise teel tagasi võtta.

3. Vaidlusaluse otsuse põhjendusest selgub, et riigi osalusega valdusettevõtja ENI (Ente nazionale idrocarburi) võttis 1962. aastal üle äriühing Lanerossi (edaspidi „Lanerossi”). Kahjumi, mida kandsid aastatel 1974–1979 neli Lanerossi meesterõivaste sektori tütaretttevõtjat, nimelt Lanerossi Confezioni (Arezzo, Macerata, Orvieto), Intesa (Maratea, Nocera, Gagliano), Confezioni di filottrano (Ancona) ja Confezioni monti (Pescara) (edaspidi „neli tütaretttevõtjat”), hüvitas Itaalia riik. Komisjon, kelle poole pöörduti sellesisulise kaebusega, teatas Itaalia valitsusele 26. juuni 1980. aasta kirjas, et selle abi suhtes saab teha erandi EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõikes 1 sätestatud kokkusobimatuse eeskirjast ainult siis, kui see on ajaliselt piiratud ja ümberkorralduskava, millest talle oli teatatud, viiakse ellu nii, et kõnealused äriühingud saavad lühikese aja jooksul elujõu ja iseseisvuse tagasi.

4. Et tütaretttevõtjate raskused keetsid edasi, ütles komisjon oma 20. mai 1983. aasta kirjas, et arvestades nende ettevõtjate ühiskondlikku ja piirkondlikku tähtsust, ei ole ta vastu abi andmisele kuni 1982. aasta lõpuni; komisjon kahtles, et abi võib edasi maksta ühisturu korralikku toimimist rikkumata. Pärast seda, kui komisjon meenutas liikmesriikidele EMÜ asutamislepingu artikli 93 lõikega 3 kehtestatud kohustust teatada kõikides plaanides abi määramise või muutmise kohta, palus ta Itaalia valitsust teavitada teda oma kavatsustest kahe nädala jooksul pärast kirja kättesaamist. 24. juuni 1983. aasta teleksiga kinnitas Itaalia valitsus oma kavatsust teavitada teda kõikidest tulevastest sekkumistest tütaretttevõtjate huvides. 2. novembri 1983. aasta kirjaga teatas ta muide komisjonile, et

nendele tütarettevõtjatele ei kavatseta anda mingit uut abi, sest ENI-Lanerossi juhtkond peab nende ümberkorraldamist võimatuks.

5. Et komisjon sai ajakirjandusest teada, et tütarettevõtjate kahjumite hüvitamine jätkub, samal ajal kui teda ei olnud ühestki sellesisulisest projektist teavitatud, algatas ta EMÜ asutamislepingu artikli 93 lõike 2 esimeses lõigus ette nähtud menetluse, leides, et niisuguse olukorraga rikutakse sellele valitsusele edastatud otsuseid, ja palus 19. detsembri 1984. aasta kirjaga Itaalia valitsusel selgitused esitada. Selle menetluse tulemusena tehti 26. juulil 1988 vaidlustatud otsus.

6. 26. jaanuaril 1989 esitas Itaalia valitsus ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, millega sooviti saavutada eelnimetatud antud abi tagasisaamise korraldust sisaldava otsuse 89/43/EMÜ artikli 2 täitmise peatamine. See taotlus lükati Euroopa Kohtu presidendi 17. märtsi 1989. aasta määrusega tagasi.

7. 15. märtsi 1989. aasta määrusega lubas Euroopa Kohus Hispaania valitsusel Itaalia valitsuse nõuete toetamiseks menetlusse astuda.

8. Kohtuvaidluse asjaolude, menetluse käigu ning poolte väidete ja argumentide ulatuslikum kirjeldus on esitatud kohtuistungis ettekandes. Sellest toimikus olevast teabest tuuakse allpool ära ainult nii palju, kui on vaja Euroopa Kohtu arutluskäigu esitamiseks.

9. Itaalia valitsus väidab, et vaidlusalune otsus tehti EMÜ asutamislepingu artikleid 92 ja 93 rikkudes. Ta tugineb selles osas mitmetele väidetele; need on järjekorras EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 2 tähenduses mõistetud riigiabi puudumine, riigi osalusega ettevõtjate ja eraettevõtjate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine, vaidlusaluse abi mõju puudumine kaubandusele ja konkurentsile ühenduses, artikli 92 lõike 3 punktide a ja c rikkumine, õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumine, väidetavale teavitamata jätmisele omistatud tagajärgede ebaseaduslikkus ja abi tagastamise nõude ebapiisav põhjendamine. Lõpuks tugineb ta ka argumentidele, et vaidlusalust abi on praktikas võimatu tagasi nõuda.

EMÜ asutamislepingu artikli 92 tähenduses mõistetud riigiabi puudumine

10. Itaalia valitsus väidab, et komisjon ei ole vaidlusaluses otsuses tõestanud, et tütarettevõtjate 1983.–1987. aasta tegevuskahjumite katmiseks kasutatud 260,4 miljardit Itaalia liiri pärines riiklikest vahenditest ja et need kapitalisüstid kuulusid järelikult riigiabi mõiste alla. Selles osas täpsustab ta, et ENI peab vastavalt seadustele, mille alusel ta loodi, tegutsema riiklike toetusvahendeid kasutamata ning omafinantseerimisest ja riiklikult ja välismaiselt kapitaliturult saadavate vahendite abil. Ta lisab, et kuigi ENI sai tõesti 1983. ja 1985. aastal tekstiilisektorile mõeldud toetusvahendeid, ei tõestanud komisjon kuidagi, et nelja tütarettevõtja kahjumi katmiseks kasutatud ressursid pärinesid nendest vahenditest.

11. Selles küsimuses tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt (vt eelkõige 2. veebruari 1988. aasta otsust kohtuasjades C-67/85, C-68/85 ja C-70/85: Van der Kooy jt v. komisjon, EKL 1988, lk 219, punkt 35) ei tule teha vahet nendel juhtumitel, mil abi annab otseselt riik, ja nendel juhtumitel, mil abi annavad abi haldamise

eesmärgil riigi poolt asutatavad või nimetatavad riigi- või eraasutused. Antud juhul näitab mitu toimikus olevat tõendit, et kapitalipanused olid Itaalia riigile omistatava tegevuse tulemus.

12. 10. veebruari 1953. aasta seaduse nr 136 ENI asutamise kohta (Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana 1953, nr 72) järgi on viimane Itaalia riigi kontrollitav riigiasutus, mille nõukogu ja täitevkomitee liikmed nimetatakse ametisse ministrite nõukogu esimehe dekreediga. Tuleb lisada, et kuigi ENI on kohustatud tegutsema majanduskriteeriumidest juhindudes, ei ole tal täit ja täielikku sõltumatust, sest ta peab võtma arvesse comitato interministeriale per la programmazione economica (CIPE) direktiive. Kõik need elemendid koos näitavad, et ENI tegutseb Itaalia riigi kontrolli all.

13. Lisaks võib ENI riigi osaluste ministri loal emiteerida võlakirju, mille põhisumma ja intresside tagasiostmise tagab riik. Ilma et oleks tarvis teha otsust küsimuses, kas see tagatis on juba iseenesest riigiabi, on ENI võetud laenud selle olemasolu tõttu teistsugused kui laenud, mida eraettevõtja tavaliselt võtab.

14. Selles olukorras oli komisjonil õigus, kui ta liigitas vahendid, mida ENI eraldas neljale tütarettevõtjale äriühingu Lanerossi vahendusel, riigi sekkumisteks, mis võivad kujutada endast abi. Vastupidi Itaalia valitsuse väitele ei ole tarvis kindlaks teha, kas toetusvahendid, mida ENI Itaalia riigilt sai, olid spetsiifiliselt ja sõnaselgelt mõeldud nelja tütarettevõtja kahjumi hüvitamiseks. Piisab, kui tõdeda selles osas, et igal juhul võimaldas toetusvahendite saamine ENI vabastada muid vahendeid nelja tütarettevõtja kahjumite katmiseks.

15. Niisiis tuleb esimene Itaalia valitsuse esitatud väide tagasi lükata.

Riigi osalusega ettevõtjate ja eraettevõtjate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine

16. Itaalia ja Hispaania valitsus väitsid, et vaidlusaluse otsusega rikutakse riigi osalusega ettevõtjate ja eraettevõtjate võrdse kohtlemise põhimõtet, mis on kehtestatud EMÜ asutamislepingu artikliga 90.

17. Nad väidavad, et eratööstuskontsernides tuleb sageli ette rahaülekandeid äriühingute vahel, mille eesmärk on katta mõne kontserniliikme kahjumid. Niisugused ülekanded on seletatavad kontserni maine hoidmise sooviga või kontserni tasandil vastuvõetud hinnastrateegiaga, millega võib kaasneda kahjumite katmine ühes tegevussektoris teatud aja jooksul, või ka otsusega vähendada järk-järgult kapitalimahutusi, millega võib kaasneda mõne kontserniliikme viimaste tegevusaastate kahjumite katmine kontserni poolt. Seepärast peaks riiklikul valdusettevõtjal olema lubatud hüvitada mõne oma liikme kahjumid samadel tingimustel kui eravaldusettevõtjal.

18. Nende kahe valitsuse arvates on erainvestori kriteerium, mida komisjon kasutas kindlakstegemiseks, kas kahjumite katmine toimus normaalsetes turutingimustes, liiga kitsas. Selle argumendi põhjenduseks väidavad nad, et esiteks tuleb eristada erainvestorit, keda motiveerib ainult kasumi saamine, ja teiseks niisugust eraettevõtjat nagu tööstuslik valdusettevõtja, kelle otsused ei pruugi olla tingitud mitte ainult lühiajalise tootlikkuse võimalustest, vaid ka ühiskondliku ja piirkondliku laadiga kaalutlustest.

19. Selles osas tuleb meenutada, et komisjon näitas oma 17. septembri 1984. aasta teatises liikmesriikidele riigiasutuste osalemise kohta ettevõtjate kapitalis (avaldatud EÜ bülletäänis, september 1984), et on teadlik sellest, mida eeldab riigi osalusega ettevõtjate ja eraettevõtjate võrdse kohtlemise põhimõte. Ta ütles selles põhjendatult, et tema tegevus ei tohi asetada riigiasutusi kapitalipanuste tegemisel ebasoodsamasse ega soodsamasse olukorda.

20. Sellest samast võrdse kohtlemise põhimõttest tuleneb, et riigi poolt otseselt või kaudselt ettevõtja käsutusse antud kapitali ei saa normaalsetele turutingimustele vastavatel asjaoludel riigiabiks liigitada. Antud juhtumi puhul tuleb niisiis hinnata, kas eratööstuskontsern oleks samasugustes tingimustes saanud samuti hüvitada nelja tütarettevõtja tegevuskahjumi aastatel 1983–1987.

21. Selles osas tuleb meenutada, et nagu Euroopa Kohus sedastas oma 10. juuli 1986. aasta otsuses kohtuasjas C-234/84: Belgia Kuningriik v. komisjon (EKL 1986, lk 2263, punkt 15), võib eraosanik mõistuspäraselt tegutsedes anda ajutistes raskustes ettevõtja ellujäämiseks vajaliku kapitali, kui see on pärast ümberkorraldamist võimeline uuesti tootlikuks muutuma. Seega tuleb nõustuda, et ka emettevõtja võib piiratud aja jooksul kanda mõne oma tütarettevõtja kahjumeid, et võimaldada viimasel tegevus parimates tingimustes lõpetada. Niisugused otsused võivad olla põhjendatud nii kaudse materiaalse kasu saamise tõenäosusega kui ka teiste kaalutlustega, näiteks sooviga hoida kontserni kaubamärgi mainet või tegevus ümber suunata.

22. Kui riiklik investor jätab kapitalipanuseid tehes kõrvale kõik tootlikkuse väljavaated, isegi pikaajalised, tuleb neid panuseid siiski pidada abiks EMÜ asutamislepingu artikli 92 tähenduses ning nende kokkusobivust ühisturuga tuleb hinnata ainult selles õigusnormis ette nähtud kriteeriumidest lähtudes.

23. Käesolevas kohtuasjas tuleb märkida, et neli tütarettevõtjat kandsid aastatel 1974–1987 pidevalt kahjumit ja aastatel 1983–1987 hüvitatud tegevuskahjumid olid peaaegu võrdsed nelja tütarettevõtja käibega sellel ajavahemikul. Lisaks teatas ENI-Lanerossi juhtkond 1983. aastal, et on veendunud, et neid nelja tütarettevõtjat on võimatu ümber korraldada, kuid võttis seejärel ette ainult ümberkorraldamise, mis lõppes 1988. aasta jaanuaris nende üleminekuga erasektorisse. On muide selge, et sektor, millesse need tütarettevõtjad kuulusid, nimelt meesterõivaste sektor, oli kriisiolukorras, mida iseloomustasid struktuurilisest ülevõimsusest tingitud tõsised kohanemisprobleemid, madalad hinnad ja tihe konkurents nii ühenduses kui ka väljaspool seda.

24. Selles olukorras ja võttes arvesse ajavahemiku kestust, mille jooksul ENI-Lanerossi säilitas rahalise toetuse neljale tütarettevõtjale, leidis komisjon põhjendatult, et kahjumite hüvitamine toimus tingimustes, mis oleksid normaalsetes turutingimustes töötavale erainvestorile olnud vastuvõetamatud, ning ükski erainvestor, isegi tööstuslik valdusettevõtja, poleks võtnud arvesse eeltoodud kaalutlusi, mille esitavad Itaalia ja Hispaania valitsused. Komisjon võis niisiis tõdeda, et ükski erainvestor ei oleks katnud nii suuri kapitalikahjumeid nii pikka aega. Järelikult tuleb arvata, et ENI sekkumised kujutasid endast riigiabi EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 1 tähenduses.

25. Niisiis tuleb teine Itaalia valitsuse esitatud väide tagasi lükata.

Vaidlusaluse abi mõju puudumine kaubandusele ja konkurentsile ühenduses

26. Itaalia valitsus väidab, et komisjon ei põhjendanud piisavalt oma järeldust, et abi neljale tütarettevõtjale võis kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust ja konkurentsi. Selles osas märgib ta, et tütarettevõtjate toodang, mis moodustas ainult 2,5% Itaalia meesterõivaste sektori toodangust ja 0,33% Itaalia sama sektori ekspordist, oli liiga väike, et mõjutada ühenduse kaubandust ja eelkõige takistada teiste liikmesriikide ekspordi Itaaliasse.

27. Tuleb kohe märkida, et nagu Euroopa Kohus sedastas oma 13. juuli 1988. aasta otsuses kohtuasjas C-102/87: Prantsuse Vabariik v. komisjon (EKL 1988, lk 4067, punkt 19), võib abi kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust ja konkurentsi, isegi kui abi saav ettevõtja, kes konkureerib teiste liikmesriikide tootjatega, ei osale ise ekspordis; kui liikmesriik annab mõnele ettevõtjale abi, võib sisemajanduse toodang nimelt säilida või suureneda, kusjuures tagajärg on see, et teistes liikmesriikides asuvate ettevõtjate võimalused eksportida oma tooteid selle liikmesriigi turule vähenevad tunduvalt. Üsna väike abi võib muide siiski kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust, kui kõnealuses sektoris valitseb tihe konkurents (11. novembri 1987. aasta otsus kohtuasjas C-259/85: Prantsuse Vabariik v. komisjon, EKL 1987, lk 4393, punkt 24).

28. Antud juhul märkis komisjon vaidlustatud aktis, et arvessevõetud ajavahemikul (1983–1987) valitsesid tekstiilitööstuses nõudmise tagasimineku, madalad hinnad ja liiga suur tootmisvõimsus. Ühendusesisene kaubandus selles sektoris edenes jõudsalt, sest ühenduse toodangu osa selles suurenes 19,3%-lt 1983. aastal 29,1%-ni 1986. aastal, andes nii tunnistust elavast konkurentsist. ENI antud abiga hoiti tütarettevõtjad pärast 1982. aastat kunstlikult tegevuses ja taastati nende rahaline olukord, soodustades sellega nende ümberkorraldamist ja mõningate tootmiskohtade likvideerimist, mille kulud ENI-Lanerossi oleks muidu pidanud kandma.

29. Võttes arvesse neid asjaolusid, on komisjoni hinnang, mille kohaselt andis abi neljale tütarettevõtjale väga olulise eelise konkurentide ees ja võis niisugusena kahjustada kaubandust ja konkurentsi EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 1 tähenduses, piisavalt põhjendatud ega tundu ekslik. Niisiis tuleb väide, millele Itaalia valitsus selles osas tugineb, tagasi lükata.

EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 3 punktide a ja c rikkumine

30. Itaalia valitsus arvab, et vaidlustatud otsus tehti, rikkudes esiteks EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 3 punkte a ja c, sest kõnealune abi võimaldas soodustada või edendada piirkonna ja sektori arengut, ning teiseks põhjendamiskohustust.

31. Ta vaidlustab esiteks komisjoni väite, et ainult mõned nelja tütarettevõtja tootmisüksustest tegutsesid piirkondades, kus elatustase oli erakordselt madal või kus valitses tõsine tööpuudus artikli 92 lõike 3 punkti a tähenduses. Ta väidab selles osas esiteks, et neljast tütarettevõtjast kahe kõik tootmisüksused olid piirkondades, mille komisjon oli liigitanud erakordselt madala elatustasemega ja tõsise tööpuuduse all

kannatavateks, ning teiseks, et Arezzo provints, mille komisjon leiab vaidlustatud otsuse X punkti teises lõigus mitte olevat erakordselt madala elatustasemega ega tõsise tööpuudusega piirkonna, on ära toodud piirkondade hulgas, mis võivad saada ühenduse abi, vastavalt nõukogu 18. jaanuari 1984. aasta määrusele (EMÜ) nr 219/84, millega kehtestatakse ühenduse regionaalarengu erimeede probleemide ületamiseks uute majandustegevuste arendamisel teatavates piirkondades, mida on ebasoodsalt mõjutanud tekstiili- ja rõivatööstuse ümberkorraldamine (EÜT L 27, lk 22).

32. Üldisemalt väidab hageja, et neljas tütarettevõtjas tehtud ümberkorraldamispingutused hõlbustasid majandustegevuse arengut tekstiilisektoris ja kõnealustes piirkondades. Ta vaidlustab komisjoni järelduse, et igasugune ümberkorraldamine peab toimuma lühikese aja jooksul, ja toob näiteks viieaastase perioodi, mis on ette nähtud eespool nimetatud määruse (EMÜ) nr 219/84 artikli 3 lõikes 6 kirjeldatud sekkumise eriprogrammide puhul ja mis langeb kokku vaidlustatud otsuses vaadeldud viieaastase ajavahemikuga (1983–1987). Itaalia valitsus väidab lõpuks, et nelja tütarettevõtja ümberkorraldamine aitas saavutada Euroopa poliitika eesmärgi meeste valmisrõivaste sektoris, vähendades selle sektori toodangut.

33. Mis puudutab Itaalia valitsuse väiteid, siis tuleb tõdeda, et komisjon ei vaidlustanud neid, mis käsitlevad neljast tütarettevõtjast kahe asukohta ebasoodsates piirkondades, ega seda, mis käsitleb Arezzo provintsi majanduslikku olukorda.

34. Esiteks tuleb meenutada, et EMÜ asutamislepingu artikli 92 lõike 3 kohaldamisel on komisjonil ulatuslik kaalutusõigus, mille kasutamine eeldab majanduslikku ja ühiskondlikku laadi hinnanguid, mis tuleb anda ühenduse kontekstis (14. veebruari 1990. aasta otsus kohtuasjas C-301/87: Prantsuse Vabariik v. komisjon, EKL 1990, lk I-307, punkt 49).

35. Seejärel tuleb märkida, et isegi kui vaidlustatud otsus käsitleb ainult neljale tütarettevõtjale aastatel 1983–1987 antud abi, on selge, et nende ettevõtjate kahjumeid hüvitati alates 1974. aastast, seega kokku neljateistkümnelt aastalt.

36. Vaidlustatud otsusest on selgelt näha, et komisjoni negatiivne hinnang, mis puudutab abi kokkusobivust ühisturuga, ei põhinenud mitte ainult abi kestusel, vaid ka selle laadil. Komisjon märgib selles põhjendatult, et kõnealune abi ei vastanud ühenduse suunistele, mis reguleerivad tekstiili- ja rõivatööstusele antavat abi ning millest teavitati liikmesriike 30. juuli 1971. aasta ja 4. veebruari 1977. aasta kirjadega, ega suunistele, mis reguleerivad päästmisabi ja millest teavitati liikmesriike 24. jaanuari 1979. aasta kirjaga.

37. Tekstiilitööstust käsitlevate suuniste järgi on lubatud anda abi lühikest aega ja siis, kui see on mõeldud erilisteks toiminguteks, mille eesmärk on eelkõige kindlustada abi saajale piisav konkurentsivõime tema edu tagamiseks ühenduse turul. Antud juhul kasutati abi üldiselt nelja tütarettevõtja rahalise olukorra parandamiseks ja nende tootmise kunstlikuks säilitamiseks. Mis puudutab päästmisabi, siis ühenduse suunistest tulenevalt peab see olema laenude või laenu tagatiste vormis ning seda ei või anda pikema aja vältel kui kuus kuud, mis on vajalik tervendamiskava väljatöötamiseks. Käesolevas kohtuasjas antud abi ei vasta ilmselgelt nendele kriteeriumidele ning seda ei saa niisiis pidada kõnealuste piirkondade ja tegevuste majanduslikku arengut soodustavaks.

38. Lõpuks tuleb tõdeda, et vaidlustatud otsusest on selgelt näha, et komisjon arutas menetluse käigus Itaalia valitsuse argumenti, mille kohaselt nelja tütarettevõtja ümberkorraldamine aitas saavutada ühenduse eesmärgi meeste valmisrõivaste sektoris. Selles osas oli Itaalia valitsus tuginenud 55%-lisele tootmisvõimsuse vähendamisele nelja tütarettevõtja tööjõu vastava vähendamise põhjal. Nagu otsuses on põhjendatult öeldud, ei too tööjõu niisugune vähendamine siiski automaatselt kaasa vastavat tootmisvõimsuse vähenemist, eelkõige siis, kui sellega kaasneb suurem tootlikkus. Teiseks on isegi juhul, kui nõustuda, et nelja tütarettevõtja ümberkorraldamise tulemusena vähenes tootmine meeste valmisrõivaste sektoris, selge, et 17% tootmisvõimsusest suunati ümber tekstiili- ja rõivatööstuse teistesse alasektoritesse, suurendades nii survet nendele alasektoritele.

39. Selles olukorras tuleb teha järeldus, et Itaalia valitsus ei esitanud tõendeid, mis võimaldaksid järeldada, et leides, et kõnealune abi ei vasta tingimustele, mis peavad olema täidetud selleks, et võiks teha ühe artikli 92 lõikes 3 ette nähtud eranditest, ületas komisjon oma kaalutusõiguse piire.

Õiguspärase ootuse põhimõtte rikkumine

40. Itaalia valitsus väidab, et viis, kuidas komisjon aastatel 1983–1987 tegutses, andis alust õiguspäraseks ootuseks, et abi on seaduslik, mis peaks vähemalt ära hoidma komisjoni korralduse selle tagastamise kohta. Selles osas rõhutab hageja kõigepealt ametliku menetluse puudumist ajavahemikul 20. maist 1983. aastal, mil komisjon võttis uuesti ühendust ENI-Lanerossi tütarettevõtjate asjus, kuni 19. detsembrini 1984. aastal, mil tal paluti ametlikult esitada oma selgitused. Seejärel väidab ta, et lastes mööduda 55 kuul enne menetluse lõpetamist, tekitas komisjon mõistliku veendumuse, et abi on seaduslik.

41. Seda argumenti ei saa toetada. Nimelt ei saa Itaalia valitsus väita, et teda õhutati arvama, et kõnealune abi sobib ühisturuga kokku, ainult seepärast, et komisjon ei algatanud EMÜ asutamislepingu artiklis 93 ette nähtud menetlust varasemal kuupäeval, samal ajal kui 1983. aasta juunis kinnitas ta komisjonile oma kavatsust teavitada viimast kõikidest edaspidistest sekkumistest nelja tütarettevõtja huvides ja 1983. aasta novembris veenis ta komisjoni, et nendele ettevõtjatele ei ole kavas anda mingit abi.

42. Seejärel tuleb tõdeda, et Itaalia valitsus ei ole kunagi teavitanud komisjoni oma kavatsusest jätkata abi andmist neljale tütarettevõtjale, et arutamismenetluse käigus taotles ta tihti tähtaegade pikendamist komisjoni teabepäringutele vastamiseks ning et arvandmed aastatel 1986–1987 antud abi kohta edastati alles neli päeva enne lõppotsuse tegemist.

43. Kui liikmesriik, kes annab abi EMÜ asutamislepingu artikli 93 lõikega 3 kehtestatud teavitamiskohustust rikkudes, ei taha seejärel esitada komisjonile vajalikke andmeid, vastutab ta ise arutlusmenetluse pikendamise eest; niisiis ei saa ta kasutada argumendina nimetatud menetluse kestust, et tugineda õiguspärasele ootusele, mis puudutab kõnealuse abi kokkusobivust ühisturuga. Nagu Euroopa Kohus sedastas oma 20. septembri 1990. aasta otsuses kohtuasjas C-5/89: komisjon v. Saksamaa Liitvabariik (EKL 1990, lk I-3437), võetaks niisuguse võimalusega nõustudes EMÜ asutamislepingu artiklitelt 92 ja 93 kogu kasulik mõju, sest riigisisised ametiasutused võivad nii tugineda omaenese

ebaseaduslikule käitumisele või hooletusele, et nurjata komisjoni poolt EMÜ asutamislepingu alusel tehtud otsuste tõhusus.

44. Seega tuleb väide, et rikuti õiguspärase ootuse põhimõtet, tagasi lükata.

Teavitamata jätmisele omistatud tagajärgede ebaseaduslikkus

45. Esiteks vaidlustab Itaalia valitsus selle, kas abist teavitamata jätmine muudab selle otsukohe ebaseaduslikuks, nagu väidab komisjon vaidlustatud otsuse V punkti teises lõigus. Teiseks teatab ta, et järgis siiski artikli 93 lõikes 3 kehtestatud kohustust, sest komisjoni olevat õigel ajal teavitatud nelja tütarettevõtja olukorra arengust, et ta saaks esitada oma arvamuse.

46. Tuleb märkida, et artikli 93 lõike 3 rikkumise tagajärgi on täpsustatud eespool nimetatud kohtuasjas C-301/87 tehtud 14. veebruari 1990. aasta otsuse punktis 12 ja järgnevatel punktides. Euroopa Kohus otsustas, et kui komisjon tuvastab, et mõni abi määrati teda teavitamata, on tal korralduste tegemise õigus. Ta võib pärast asjaomaselt liikmesriigilt selgituse saamist kohustada teda abi uurimise tulemust oodates ajutise otsusega peatama otsukohe abi andmine ja esitama komisjoni määratud tähtaja jooksul kõik dokumendid, kogu teabe ja kõik andmed, mis on vajalikud abi ühisturuga kokkusobivuse uurimiseks.

47. Kui liikmesriik täidab täielikult komisjoni korralduse, on viimane kohustatud uurima abi kokkusobivust ühisturuga vastavalt EMÜ asutamislepingu artikli 93 lõigetes 2 ja 3 ette nähtud menetlusele. Seevastu kui liikmesriik ei esita komisjoni korraldusest hoolimata neid andmeid, on viimasel õigus menetlus lõpetada ja teha tema käsutuses oleva teabe põhjal otsus abi ühisturuga kokkusobivuse või kokkusobimatuse kohta.

48. Kui liikmesriik ei lõpeta abi andmist komisjoni korraldusest hoolimata, on viimasel õigus pöörduda otse Euroopa Kohtusse, et see tuvastaks EMÜ asutamislepingu rikkumise, samal ajal abi sisuliselt ise edasi uurides.

49. Antud juhul on siiski selge, et komisjon uuris kõnealuse abi kokkusobivust ühisturuga ja tõdes seejärel vaidlustatud otsuse artiklis 1, et see on ühisturuga kokkusobimatu EMÜ asutamislepingu artikli 92 tähenduses. Uurimise üle võib seetõttu teha õiguslikku kontrolli.

50. Väide, et teavitamata jätmisele omistatud tagajärjed olid ebaseaduslikud, tuleb niisiis tagasi lükata, ilma et oleks tarvis vastata Itaalia Vabariigi esitatud teisele argumendile.

Tagastamise nõude ebapiisav põhjendamine

51. Itaalia valitsus väidab kõigepealt, et otsus teha abi tagastamise korraldus kuulub komisjoni kaalutusõiguse valdkonda, mille kasutamist tuleb põhjendada. Antud juhul ei olevat komisjon aga nimetanud ühtegi põhjust, mis õigustaks abi tagastamist.

52. Tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peab otsuse põhjendus andma asjaomasele isikule juhised, mis on vajalikud, et ta teaks, kas

otsus on põhjendatud või mitte, ning et Euroopa Kohus saaks teha selle seaduslikkuse kontrolli. Põhjendamiskohustust tuleb hinnata, lähtudes konkreetse juhtumi asjaoludest, eelkõige akti sisust, kasutatud põhjenduste laadist ja adressaatide või nende isikute, keda otsus otseselt ja isiklikult puudutab, võimalikust huvist selgitusi saada (vt eelkõige 20. märtsi 1985. aasta otsust kohtuasjas C-41/83: Itaalia Vabariik v. komisjon, EKL 1985, lk 873, punkt 46).

53. Selles osas tuleb märkida, et artikli 93 lõikes 2 sätestatud menetluse algatamisel teavitas komisjon hagejaks olevat valitsust, et igasugune võimalik abi, mida antakse enne menetluse lõpetava otsuse tegemist, võib anda alust abi tagastamise nõudeks ning et samale võimalusele on tuginetud ühes komisjoni teatises, mis avaldati Euroopa Ühenduste Teatajas 24. novembril 1983 (EÜT C 318, lk 3).

54. Vaidlustatud aktist selgub, et abi kogusumma tagastamist põhjendati „õigusrikkumise tõsiduse ja ulatusega”. Kuigi niisugune põhjendus võib eraldi võttes tunduda lubamatult napisõnaline, tuleb rõhutada, et see esitati otsuse raames, milles on selgitatud üksikasjalikult kõnealuse abi mõju niisugusele kriisisolevale sektorile nagu tekstiili- ja rõivatööstussektor.

55. Sellest tuleneb, et Itaalia valitsuse väide, et otsuse põhjendus oli ebapiisav, tuleb tagasi lükata.

Abi tagasisaamise võimatus

56. Hageja väidab, et otsuse artiklit 2, mis käsitleb kõnealuse abi tagasinõudmist, on võimatu täita. Selles osas ütleb ta esiteks, et asjaolust, et tagastamiskorralduse adressaatide isikud on ebaselged, piisab, et see korraldus muutuks ebaseaduslikuks. Selles küsimuses toob ta välja lahknevusi kõnealuse otsuse „saajatelt” abi tagasinõudmist käsitlevate põhjenduste, selle kontsernile ENI-Lanerossi viitava artikli 1 ja ENI vastu esitatud võlanõudele viitava komisjoni 23. novembri 1988. aasta teleksi vahel. Teiseks väidab ta, et Itaalia õiguse kohaselt ei ole tal mingit õigust nelja tütarettevõtja ostjatelt tagasi nõuda summasid, mida ei võetud arvesse kõnealuste ettevõtjate müügitingimuste puhul.

57. Tuleb märkida, et mis puudutab tagastamiskorralduse adressaatide isikute ebaselgust, siis vaidlustatud otsusest on selgelt näha, et abi tuleb tagasi nõuda seda tegelikult kasutanud ettevõtjatelt, s.t neljalt tütarettevõtjalt.

58. Kui Itaalia valitsusel oli selles küsimuses tõsiseid kahtlusi, oleks ta võinud esitada need probleemid hindamiseks komisjonile, nagu iga liikmesriik, kelle ees seisab tagastamiskorralduse puhul ettenägematud raskusi. Niisugusel juhul peavad komisjon ja asjaomane liikmesriik nimelt lojaalse koostöö kohustuse kohaselt, mida on väljendatud eelkõige EMÜ asutamislepingu artiklis 5, tegema heauskselt koostööd raskuste ületamiseks, täites täiel määral EMÜ asutamislepingut ja eelkõige selle abi käsitlevaid sätteid (vt 2. veebruari 1989. aasta otsust kohtuasjas C-94/87: komisjon v. Saksamaa Liitvabariik, EKL 1989, lk 175, punkt 9).

59. Lõpuks hajutati igasugune kahtlus tagastamiskorralduse adressaatide isikute osas käesoleva kohtuasja kiirmenetlustungil 13. märtsil 1989, kui komisjoni esindaja teatas, et tagastamisnõue puudutab ainult nelja tütarettevõtjat.

60. Mis puudutab teist punkti, siis tuleb märkida, et isegi kui Itaalia õiguse kohaselt ei saa ENI tagasi nõuda summasid, mida ei võetud arvesse kõnealuste ettevõtjate müügitingimuste puhul, ei saa see asjaolu takistada ühenduse õiguse täielikku kohaldamist ning ei mõjuta niisiis kohustust abi tagasi nõuda.

61. Sellest järeldub, et Itaalia valitsuse viimane argument tuleb tagasi lükata.

62. Et ühtegi Itaalia valitsuse esitatud väidet ei saanud toetada, tuleb hagi tervikuna tagasi lükata.

Kohtukulud

62. Kodukorra artikli 69 lõike 2 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kaasa arvatud kiirmenetluse kulud. Et kohtuvaidluse kaotas hageja, tuleb komisjoni kohtukulud jätta tema kanda. Hispaania Kuningriik kannab ise oma kohtukulud.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS

otsustab:

1. Jätta hagi rahuldamata.

2. Mõista komisjoni kohtukulud, kaasa arvatud kiirmenetluse kulud, välja komisjonilt.

3. Hispaania Kuningriik kannab ise oma kohtukulud.

Due

Mancini

O'Higgins

Mointinho de Almeida

Rodríguez Iglesias

Díez de Velasco

Slynn

Kakouris

Schockweiler

Grévisse

Zuleeg

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 21. märtsil 1991. aastal Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

J.-G. Giraud

O. Due